

TORDA TRAGÉDIÁJA

A lassan félévszázados, új-mohácsi szomorúságú zengést megelőzően úgy muzsikált fülembé Torda, mint valami szinte-szent fogalom. Már a tanyai népiskola falán láthattam, hogy két vármegyének, Maros-Tordának és Torda-Aranyosnak a nevében is szerepel. A hittelhitt legendában Kőrösnyi szakadék árkolódott, mellette a leánymentő Szent László és pogányrokon üldözői közé. Az azonban már a Szeghalmi Péter András Református Gimnáziumban ért utol - még hozzá a maga is költögető Sinka István első kötetét szerkesztő, s Áprily Lajos enyedi kollégájának, Fülöp Károly osztályfőnökömnek szájáról - mi is történt ottan János Zsigmond regnálásának idején, 1568-ban, akkor az ariánus, ma katolikus templomában, amikor is a nagyvilágon legelsőként a tekintetes karok és rendek, Dávid Ferenc karmesterségével végezésbe szavazták, hogy kinek-kinek a hite a legszemélyesebb ügye és dolga. Így kötődött Tordához a vallásszabadság nemes fogalma, századokkal más országok előtt s második Trianonnak tünt, hogy az 1940-es országgyarapodás sem kapcsolta honához vissza négyötödében színmagyar polgárságát, ott az Aranyos partján, holott Kolozsvárral szinte ha-rangszót cserélt. S amikor végül is igen, 1944. végén néhány hetekre, ezért is akkora árat fizetett, hogy háromnegyedében elrománosodott tőle.

Ennek hírért már Veszprém-Jutason, a tartalékos tiszti tanfolyamon hallottam, abba csomagolva, hogy I. Hohenzollern Mihály hagyománytisztelően elfarolt szövetségesétől /ejsze pedig ő is germán vala, a beste/, viszonzásul meg hajdubaka-bajtársaim bemasíroztak a kettényírt Erdély déli felébe. S ottan szomorított az is, hogy az októberi tizenhármak gyászünnepe táján, mint visszakoztatta őket az ivának gőzhengere. De akkor már sárga lombjukat hullatták a fűzfák a Séd vizében, és szüreteltek a Csátárhegyen. S ezzel belé is veszttem a magam sorscsapdájába, hogy jó sokára keveredjem elő belőle.

Csepeli front, menetparancs a Duna vonalán, Bécsnek, hogy két karácsony között, Pilisszentléleken, tisztjeink- hagyta zászlóaljunkkal együtt szovjet hadifogságba essek. Irány a "bumácska", az ötágú csillagra ígért szabadulólevél nyomában. Illyés Cecéjén még csak félig, Baján már egészen mezítláb a locs-pocsos hóban, elzabrált csizmám helyett talpatlan, viaszosvászon sztálicsizmaszárban, hogy Szabadkán át már nyolcvanfogyos marhavagonokban hasalva reszkessünk, mert Tito hősei ugyancsak lövöldöztek reánk.

A huszonezer-halottas temesvári lágerben már hírelték az újfogoly erdélyi társak, mint vadásztak Kolozsvárt, Tordán s az egész erdélyi tartományban, nemcsak bujdokló katonákra, de a civilekre is a szovjet-román járőrpárosok, mivel Mihály öfelsége magyar és német kényszermunkásokkal fizetett Sztálinnak a vaskoronájáért. Sőt, aki nem kellett a vörös birodalomnak, azt ő vitte a saját Gulágjaiba, miként erről Kacsó Sándor bátyánk oly hitelesen tett tanulságot hármasker önéletrajzában később. A tüzes Dózsa-trónus városában, vagonkirakás közben nékem is elszörnyülködte egy kétnyelvű CFR-vasutas, mint tizedelték meg Tordát, még októberben az új-szövetségesek, tizenhattól-hatvanig, kiskabátban: Davaj biztra, ötösével sorakozó! S bele a szibériai télbe, ahol az éhhalált a tífusz és vérhas is koronázta. A maradékkal Magnyitogorszkban, Európa- Ázsia-Baskíria és Kazahsztán határán találkoztam, 1945. nyarán, de akkor már negyedére kurtult a névsorolvasás. S a lelki nyomorúságában önmagával beszélgető Tompa Antal tordai keramikus mentségére ezt súgta Seres Sándor kereskedő-földije: "Két testvérét, és a sógorát temette el, pedig a bátyja román királyi szenátor volt!" És sorolták a többi tordaiak is. "Reggel kérdé a napostiszt: Szkolko? Hány halott? Jelentjük: Százhusz. Csak ennyi? S lám félölesre burjádzik rajtuk a lórum, ott, a domboldali, jeltelen temetőben!"

S kinek három, kinek négy esztendőt mértek még reá. Jobbadán már halál nélkül, csupán fakíri éhezéssel, s még a szájunk se járhatott többért, ha nem akartunk az MVD-sel, majd a fogda patkányaival találkozni. És a szovjet-polgárok sem éltek jobban. Gyermekszemek nézték ki kezünkől a kenyeret, s növendékleánykák szimatoltak úgy a

kásáskondérunk felé, mintha orgonaillatot gőzölgött volna. Egészen 1948. őszéig, amikor tapsikoltak érettünk a vagonütközők. S újra jelentkezett Torda.

Ültünk a vagonok előtt, és vártunk. A parancsnok-kapitány le-fel futkosott: "Egy ember hiányzik! Ki az a magabarma, aki haza sem igyekszik?" Körbekacsintás: Ki más lenne? Bibza, ez a tordai örmény kegyszeráros, lágerburzsuj, aki a holtemberségen és a zsidókántorságon kívül minden kerthátulját körülbarangolt szűk ötven esztendeje alatt. "Hol voltál?" - gyóntatta volna a kapitány s nem is tagadott: "Hát a bazárban, teát venni! Ötödéve azért küldött boltba az asszony, amikor elhoztatok! Hazamehetek nélküle?!" Hej, Torda, Torda...

Amikor menyasszonynézőben bő-negyedszázada, Sepsinek menet arra kerültem, már csak az ötödik szembejövő válaszolt az anyanyelvemen. A gyermekecskét sem vizsgáztathattam tehát Szent László füve, pénze, hasadékugrása felől, csak a kalapomat emelintettem meg némán, mert abban a nevezetes 1568-as templomban temetésre csendült a lélek-váltság harangja. Fohászra mozdította a számat: "Adj Uram örök nyugodalmat nekik!" De a jelen illetékese helyett azokra a tordai halottakra gondoltam, akikért, ott Magyitogorszkban olyan keservesen sír át Ázsiából Európába a csontdermesztő burán s földdéomlott poraikból kövérebben zöldell a lórum, fehérbe őszülve lendül az árvalányhaj a tovatáncoló szellőcskék hátán.

Tímár Máté

Megjelent: Városunk 1994.november. p. 7. Irodalmi oldal